

De professionele basis
Monica Wijers en Vincent Jonker

Dit artikel maakt deel uit van de reeks artikelen *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*. Deze reeks is bestemd voor iedereen die betrokken is bij de volwasseneneducatie, bijvoorbeeld docenten/begeleiders, beleidsmakers, onderzoekers en vrijwilligers. De verschillende artikelen geven informatie over de relevante thema's binnen de volwasseneneducatie, beschrijven de richting waarin de visie hierop zich ontwikkelt en leveren verhelderende voorbeelden.

Monica Wijers

Monica Wijers werkt bij de Universiteit Utrecht. Zij is actief op het gebied van de didactiek van rekenen en wiskunde voor verschillende doelgroepen. Zij leidt docenten op, ontwerpt les- en scholingsmateriaal en doet onderzoek.

Vincent Jonker

Vincent Jonker werkt bij de Universiteit Utrecht. Zijn werk bestaat uit onderzoek, nascholing en ontwikkeling op het gebied van rekenen en wiskunde, vooral voor po, vmbo, mbo en ve.

De professionele basis

Het begrip professionele basis is in de volwasseneneducatie vrij recent vergeleken met het reguliere onderwijs. Om te onderzoeken wat de professionele basis in de volwasseneneducatie inhoudt, gaan de auteurs eerst in op het Raamwerk docent basisvaardigheden.¹

Vervolgens laten ze een aantal professionals in de educatie aan het woord: wat is de professionele basis volgens hen en hoe ontwikkel je deze? Velen van hen hebben deze immers in de praktijk gevormd.

Volgens het Raamwerk docent basisvaardigheden bestaat de professionele basis uit de competenties die docenten/begeleiders moeten beheersen, ongeacht hun specifieke vak.

De auteurs zijn van mening dat je de professionele basis wel kunt onderscheiden van de meer vakgerichte competenties, maar dat je deze toch vooral in relatie hiermee ontwikkelt.

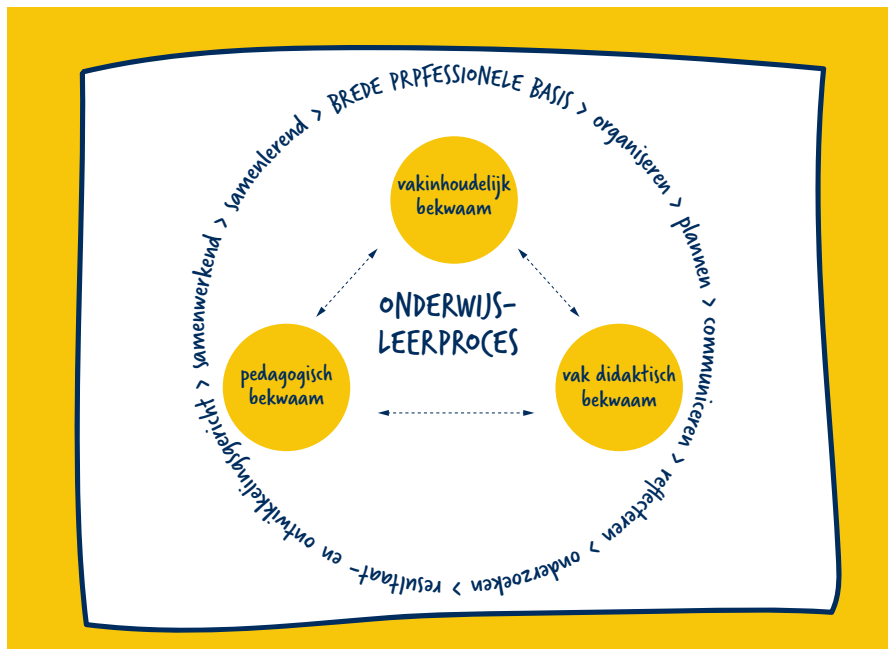
Professionele basis

Het volwassenenonderwijs verschilt in veel aspecten van het reguliere onderwijs. Zo is er meestal sprake van direct nut en noodzaak, soms zelfs van urgentie om te leren. Het kan ook gaan om een specifieke leerwens, waarvoor de tijd of de gelegenheid zich voordoet ermee aan de slag te gaan. Doorgaans is er geen vast curriculum met algemene doelen en eindtermen, maar wordt maatwerk toegepast in trajecten, zowel voor groepen als individuen.

De doelgroep heeft specifieke kenmerken waarmee de docent/begeleider in het onderwijs rekening moet houden. Het gaat onder andere om de heterogeniteit in de doelgroep wat betreft het beheersingsniveau van basisvaardigheden (in het bijzonder taal) en de psychosociale achtergronden. Daarnaast hebben volwassenen vaak specifieke leerproblemen en is er sprake van belemmeringen, soms door negatieve schoolervaringen uit het verleden, soms door de privésituatie of door een andere taalachtergrond. Werken met deze doelgroep vraagt van de docent/begeleider in de volwasseneneducatie een specifieke professionele basis.²

In het Raamwerk docent basisvaardigheden wordt de professionele basis omschreven als de verzameling competenties die alle docenten/begeleiders ongeacht hun specifieke vak moeten beheersen. Het gaat dus om alles wat de docent/begeleider op het terrein van omgaan met en leren van de doelgroep moet weten en kunnen, los van de vakinhoud en vakdidactiek. Het raamwerk maakt dus een onderscheid tussen competenties die gerelateerd zijn aan de specifieke kenmerken van de doelgroep enerzijds en de vakinhoud en -didactiek anderzijds. In de praktijk wordt dit verschil niet zo strikt gehanteerd. Daarnaast worden de termen professionele basis, professionele houding, professioneel handelen en professionaliteit vaak door elkaar gebruikt.

Het kader (figuur 1) dat geldt voor al het onderwijspersoneel, is ook van toepassing op docenten/begeleiders van de volwassenen-educatie.³ In dit kader wordt het belang van brede professionaliteit onderschreven: *Een bekwame leraar is een leraar die heeft aangetoond dat hij met zijn vakinhoudelijke, vakdidactische en pedagogische kennis en kunde zijn werk als leraar en als deelnemer aan de professionele onderwijsgemeenschap die hij samen met zijn collega's vormt, kan verrichten op een professioneel doelmatige en verantwoorde wijze.*

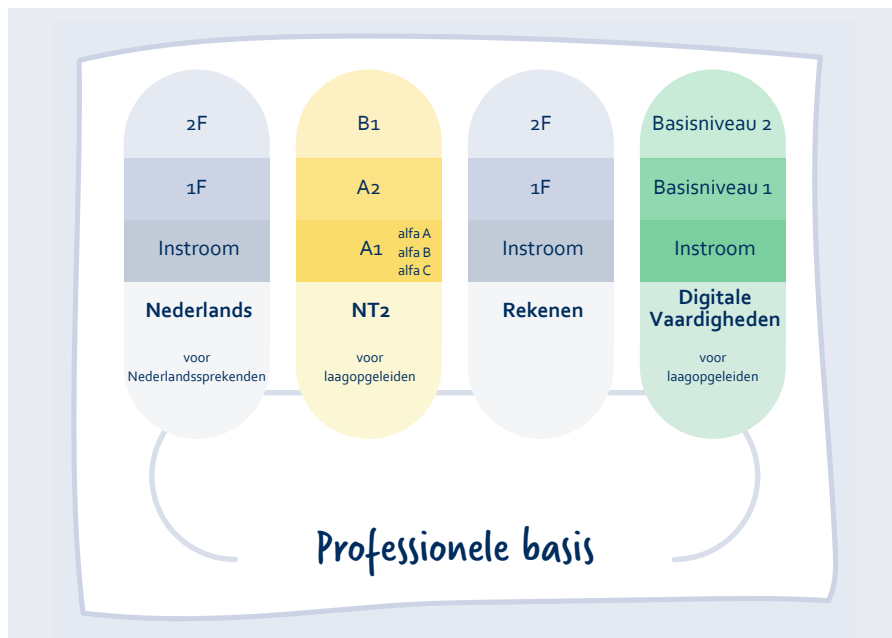
Figuur 1: Brede professionele basis

Raamwerk docent basisvaardigheden

In 2016 is het Raamwerk docent basisvaardigheden verschenen. De inzichten in het onderwijzen en begeleiden van de doelgroep van de volwassenen-educatie zijn gebruikt als uitgangspunt voor dit kader. Voor deze tijd bestond er geen specifiek op de doelgroep gerichte docentenopleiding of -scholing waarin aandacht was voor een passende professionele basis voor de docent/begeleider basisvaardigheden. Er waren wel docent-competentieprofielen voor aparte onderdelen van de basisvaardigheden (NT₂, NT₁, rekenen, digitale vaardigheden), maar deze waren niet op elkaar afgestemd. In de praktijk hebben volwassenen vaak leervragen op meerdere onderdelen van basisvaardigheden. Het Raamwerk docent basisvaardigheden voorziet daarom in een samenhangende presentatie van de benodigde competenties.

In het raamwerk zijn bouwstenen opgenomen die in grote lijnen alle competenties beschrijven waaraan in een opleiding of nascholing moet worden gewerkt. Het gaat dan zowel om competenties op 4 (onderling samenhangende) vakgebieden: taal (NT₁ en NT₂), rekenen en digitale vaardigheden als om competenties die alle docent/begeleiders ongeacht hun specifieke vak moeten beheersen: de professionele basis (figuur 2). Met het opnemen van een professionele basis is tegemoetgekomen aan de wens om de volwassenen-educatie verder te professionaliseren.

In figuur 2 is te zien dat de professionele basis de ondergrond vormt bij de overige competenties. In het raamwerk wordt daarover het volgende gezegd: De kern van een opleidings- en nascholings-

Figuur 2: Opbouw van het raamwerk

aanbod voor een docent basisvaardigheden moet immers zijn dat alle aspecten van het onderwijs in basisvaardigheden benaderd worden vanuit het werken met laagopgeleide volwassenen en hun specifieke leerkenmerken (p.3).

Voor het Raamwerk docent basisvaardigheden zijn diverse bestaande competentieprofielen als basis gebruikt, waaronder die van de beroepsvereniging docenten NT2, van de Kenniskring NT1⁴ en het Raamwerk scholing en nascholing rekendocent vo/mbo.

De bouwstenen van de professionele basis van een docent basisvaardigheden zijn volgens het Raamwerk docent basisvaardigheden:

- Kent de doelgroep voor educatie in basisvaardigheden.
- Beheerst de algemene andragogische competenties over het leren van laagopgeleide volwassenen.⁵
- Vervult de rol van coach en begeleider van het leerproces.
- Kan het beginniveau van de leerder vaststellen.
- Kan samenwerken met andere betrokkenen.
- Beschikt over eigen vaardigheden op het gebied van taal, rekenen en digitale vaardigheden.
- Is een lerende professional.

Ook al wordt de professionele basis van een docent/begeleider gezien als de ondergrond van het onderwijs, toch krijgt zij pas betekenis als zij gekoppeld is of wordt aan vakinhoud en vakdidactiek op minstens één van de 4 vakgebieden: NT1, NT2, rekenen of digitale vaardigheden. Zonder (vak)inhoud blijft de professionele basis leeg.

Omgekeerd is iemand met voldoende inhoudelijke en (vak)didactische kennis op tenminste één van vier gebieden niet automatisch een goede docent/begeleider voor de volwassen leerders. Hij zal ook kennis moeten verwerven over de doelgroep, hoe je met de doelgroep omgaat (agogie), hoe de doelgroep leert en hoe je de doelgroep begeleidt en coacht en hij zal daarbij ervaring moeten opdoen in het werken met de doelgroep. In essentie gaat het bij de professionele basis om: flexibel zijn, lesmaterialen aanpassen en ontwerpen, de actualiteit betrekken, werken met heterogene groepen en met individuen, omgaan met groepsdynamiek en

weerstand. Kortom: het gaat erom dat je als docent/begeleider in kunt spelen op de lerende volwassene. Laat bijvoorbeeld het leren aansluiten op de persoonlijke situatie. Laat het leerproces in kleine stappen verlopen zodat de leerders succesvolle ervaringen op kunnen doen en zo zelfvertrouwen en motivatie opbouwen.

De samenhang tussen vakinhoud, vakdidactiek en kennis van de doelgroep is zichtbaar in de bouwstenen van de professionele basis, waarin het niet alleen gaat om kennis en kunde en houding met betrekking tot de doelgroep, maar ook om kennis en vaardigheden op het gebied van vakinhoud en (vak)didactiek, zoals het coachen en begeleiden van het leerproces.

Opleiding Docent Basisvaardigheden: inzichten over leren

In 2018 is op basis van het Raamwerk docent basisvaardigheden een opleiding docent basisvaardigheden (Opleidingsmodules Docent Basisvaardigheden) ontwikkeld ⁶.

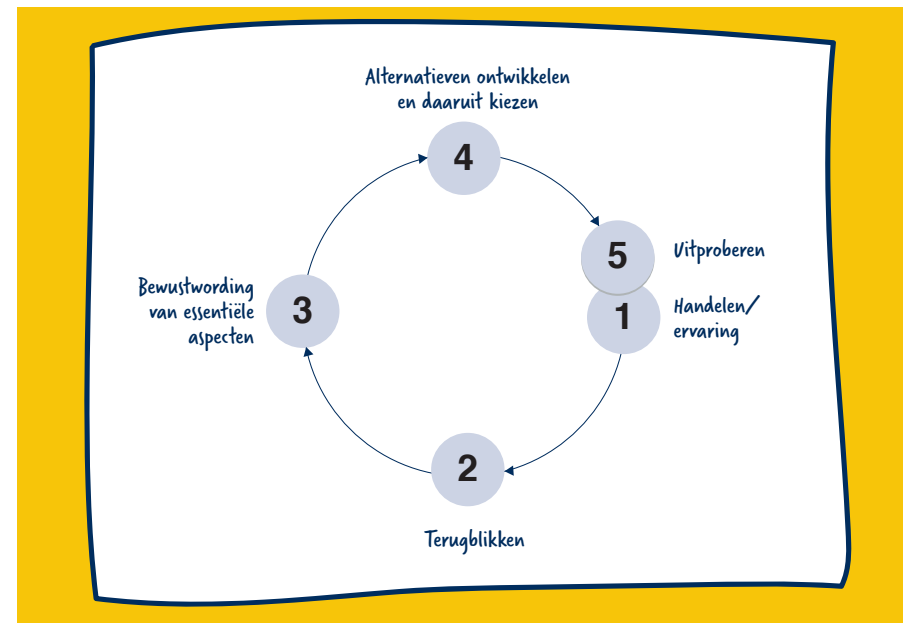
De opleiding bestaat uit 9 modules die als geheel een complete opleiding vormen, maar die ook afzonderlijk aangeboden kunnen worden. Maatwerk is het sleutelwoord en vooral ook de relatie tussen theorie en praktijk. Begon je voorheen gewoon in de praktijk, door de Opleidingsmodules Docent Basisvaardigheden is het mogelijk de praktijk te koppelen aan een theoretische basis en andersom: theoretische inzichten kunnen in de praktijk worden getoetst.

Het is duidelijk dat zowel theorie als praktijk nodig zijn om een

brede professionele basis te vormen. Ook in lerarenopleidingen voor het reguliere onderwijs neemt de praktijk, in het bijzonder bij versnelde opleidingen voor zij-instromers, een belangrijke plaats in de opleiding in. Veel van dit soort opleidingen zijn duaal van aard, waarbij praktijk en theorie samen opgaan. In het eerste deel van zo'n opleiding ligt de nadruk meestal wat meer op het vakmanschap in de praktijk, waaraan gaandeweg de theoretische verdieping wordt toegevoegd.

Actie en reflectie

De docenten/begeleiders in opleiding leren in dit model als zoge-

Figuur 3: Reflectiecirkel van Korthagen

naamde 'reflective practioners' (Schön 1983). Zij reflecteren in actie (reflection in action) door op praktijkproblemen te reageren vanuit hun professionele houding, waarin intuïtie en praktijkervaring samengaan. Daarnaast reflecteren ze ook achteraf op de ondernomen actie (reflection on action) en betrekken daarbij theorie. Door die doelgerichte (deliberate) reflectie ontstaat een doorlopend leerproces. Zo ontwikkelt hun professionele basis zich in een continu proces van actie en reflectie, dat door Korthagen (1993, 2020) is uitgewerkt in een spiraalmodel (de reflectiecirkel) (figuur 3).

Dit opleidingsmodel sluit, zoals ook blijkt uit de gesprekken met de docenten/begeleiders, goed aan bij de manier waarop zij in de volwasseneneducatie hun professionaliteit ontwikkelen. Ook voor de Opleidingsmodules Docent Basisvaardigheden is gekozen voor zo'n duale opzet. De docenten/begeleiders oefenen met het geleerde in hun eigen werk- of stageomgeving aan de hand van praktijkgerichte opdrachten. Daarbij worden ze begeleid door een ervaren collega als praktijkbegeleider.

Docenten/begeleiders aan het woord

De professionele basis is dat je je werk goed kan doen en dat je je bekwaam voelt op het moment dat je aan het werk bent en dat je kan inspringen op dingen die gebeuren, dat je snapt wat er om je heen gebeurt. En dat je daar dan ook voor de keer erna een plan op kan maken: deze cursist heeft deze behoeftes, of deze blokkades of deze leerstijl, dus dan kan ik dat op die manier aanpassen. **Reint**

Tot de verschijning van het Raamwerk docent basisvaardigheden hebben veel docenten/begeleiders zelf hun professionele basis gevormd. Ook vrijwilligers, die vaak een begeleidende rol vervullen in het onderwijs in basisvaardigheden, hebben vaak kennis en ervaring opgedaan met betrekking tot de doelgroep. Wie wilde gaan werken met volwassenen, ging de praktijk in en begon gewoon. Decennialang ontwikkelden docenten/begeleiders op deze manier – vanuit de praktijk- hun persoonlijke professionele basis. Daarom is voor dit artikel de keuze gemaakt om professionals uit de volwasseneneducatie aan het woord te laten: hoe hebben zij zich zonder kaders ontwikkeld tot een ervaren docent/begeleider basisvaardigheden met een passende professionele basis? Hoe onderhouden zij hun professionele basis en wat is hun visie hierop?

Vooropleiding

Ik maak ook in mijn huidige werk met volwassenen nog veel gebruik van de visie van Montessori, dat er veel wegen zijn naar een einddoel en dat je dus moet zoeken naar hoe het kind of de volwassene het beste leert en hoe je dan daarop aansluit. Dan is het het leukste als iemand er zelf achter komt en de vaardigheden krijgt om een probleem op te lossen. [...]. Dus dat je mensen helpt het zelf te doen. **Reint**

In de gesprekken kregen de professionals de vraag voorgelegd wat zij verstaan onder de professionele basis als het gaat om educatie aan volwassenen en waar en hoe ze die zelf hebben ontwikkeld. Een deel van de mensen die werkzaam zijn in de educatie als opleider/docent heeft een opleiding tot docent gevolgd, vaak voor het basis-

onderwijs, soms voor het voortgezet onderwijs. Daarnaast heeft een aantal van hen een post-hbo-opleiding docent NT2 gevolgd. Deze achtergronden zijn zichtbaar bij de respondenten.

Degenen die een onderwijsopleiding hebben gevolgd (Petra, Inge en Reint) geven aan dat ze in die opleiding hun professionele basis als docent hebben ontwikkeld, maar voor een andere doelgroep. Wat ze daar hebben geleerd, beschouwen ze ook in hun werk met en voor volwassenen nog steeds als een aanzienlijk en belangrijk onderdeel van hun professionele basis. Petra zegt het zo: *"De professionele basis heeft een theoretische component (wat je leert door studie) en een praktijkcomponent (wat je leert in je werk). Je neemt deze basis altijd mee, in welk type onderwijs je ook terechtkomt."*

Reint, die in de jaren '90 bij de pabo ook de Montessori-opleiding heeft afgerond, baseert zich in zijn huidige werk met volwassen leerders nog steeds op de principes en de visie uit die opleiding. Het centrale gedachtegoed van Montessori, 'help mij het zelf te doen', is voor hem een belangrijk uitgangspunt bij het werken met volwassenen. Daarbij hoort ook het zoeken, samen met de lerende, naar wat voor hem de best passende aanpak is.

Petra, die in de jaren '80 een lerarenopleiding voor het voortgezet onderwijs heeft gevolgd en daarna NT2 studeerde aan de UvA, geeft aan dat ze in haar huidige werkzaamheden als trainer en opleider van docenten NT1 nog vaak terugvalt op elementen uit haar studie, zoals het werken met leerdoelen, het evalueren van de leeropbrengst zowel wat betreft het product als het proces en de aandacht voor de doelgroep. In haar eerdere opleiding was aanslui-

ten bij de leefwereld van de leerling het uitgangspunt, nu is dat verschoven naar het maken van de koppeling met de leef- en werkomgeving van volwassen leerders.

Inge, die na een pabo-opleiding nu docent NT1 is aan een roc en ook ervaring heeft als docent rekenen, beschouwt haar opleiding als de basis voor haar huidige werk. Zoals ze zelf zegt: *"Ik word in mijn huidige werk enorm geholpen door mijn pabo-opleiding. Dat zit hem in de kennis van het verwerven van vaardigheden. En of dat dan taal of rekenen is, dat maakt niet zo veel uit."* De opleiding tot remedial teacher (RT) die ze later heeft gevolgd heeft deze basis nog verdiept. *"In het NT1-onderwijs en ook rekenen is het veelal maatwerk dat je geeft. [...] En door mijn RT-opleiding ben ik dan in staat een diagnostisch gesprek te voeren [...]. Ik heb door de RT-opleiding net iets meer kaas gegeten van de problemen die er kunnen zijn en dat maakt dat ik dan beter de vinger op de zere plek kan leggen en zien waar mensen behoefte aan hebben."*

Deze gesprekken laten zien dat de basis die gevormd is in de initiële opleiding stabiel en sterk genoeg is om er een professionele basis in het werk met volwassen leerders op te bouwen. Die professionele basis wordt tegelijkertijd ook aangepast en uitgebreid in de praktijk. De belangrijkste aanpassing ligt in het aansluiten op de specifieke eigenschappen en de context van de nieuwe doelgroep: de volwassen leerders.

Wisselwerking theorie praktijk

De aanpassing of uitbreiding van de professionele basis wordt enerzijds gerealiseerd door het volgen van specifiek op de nieuwe

doelgroep gerichte opleidingen of trainingen (zoals NT1 of digitale basisvaardigheden⁷) en anderzijds door het opdoen van praktijkervaringen met die nieuwe doelgroep. De praktijk is meestal voorhanden omdat zo'n specifieke opleiding of training vaak wordt gevolgd door professionals die op dat moment werkzaam zijn. Deze combinatie zorgt voor een (theoretische) verdieping of verrijking van de eerder gevormde professionele basis waarbij de wisselwerking tussen praktijk en theorie van groot belang blijkt.

Reint, die na de pabo diverse opleidingen en trainingen voor het lesgeven aan volwassen leerders heeft gevolgd, formuleert het zo: *"In mijn werk ben ik echt van de praktijk en die theorie onderschrijft dan wat ik voel en wat ik merk en dan denk ik vaak 'ja, dat zijn heel veel open deuren'. Ik ga zelf altijd uit van de praktijk en de theorie die geeft bij mij dan een soort herkenning in: ja dat is logisch, ja inderdaad, een lange aha-erlebnis is dat vaak."*

Door de theorie valt voor sommigen alles op zijn plek. Zo zegt een van de cursisten die uit de praktijk komt en nu de module NT1 uit de Opleidingsmodules Docent Basisvaardigheden volgt: *"Ik snap nu eindelijk wat ik in de praktijk aan het doen ben."*

Er zijn ook docenten/begeleiders in opleiding die 'smullen van de theorie' en houden van studeren. Zij hebben het gevoel dat zij met de basis van de theorie in de praktijk beslagen ten ijs komen. Anne-Lies is een docent NT1-in-opleiding. Zij heeft eerder een opleiding in de journalistiek afgerond en werkt nu als projectleider voor het ontwikkelen van educatief online materiaal voor volwassenen. Voor haar biedt de duale opleiding tot docent NT1 een verdieping in de

didactiek zowel wat betreft de theorie als in de praktijk. Zij geeft aan dat de theorie haar 'kapstokjes geeft om de praktijk aan op te hangen'. Ze ziet een wisselwerking waarbij ze ook dingen uit de theorie terugziet in de (stage)praktijk. Voor haar is de theorie het startpunt: *"Je weet iets en je hebt een begin nodig."*

Professionele basis en vakinhoud

Er zijn verschillende manieren om in een opleiding of cursus voor docenten/begeleiders van basisvaardigheden het werken aan de professionele basis in te bouwen. De manier waarop je dat doet is mede afhankelijk van de kenmerken en voorkeuren van de opleidingsgroep.

Integreren

Het is mogelijk om de professionele basis te integreren in een vakinhoudelijke module zoals NT1, NT2, rekenen of digitale vaardigheden. Mensen die al ervaring hebben met de volwassen doelgroep maar nog geen of weinig kennis hebben van een specifiek vakgebied (taal, rekenen, etc.), zullen waarschijnlijk eerst een vakinhoudelijk module volgen, zoals bijvoorbeeld de module NT1. Daarin kunnen elementen uit de professionele basis vervlochten worden.

Petra geeft een opleidingsmodule NT1⁸ waarin theorie en praktijk samen gaan en waarvan de professionele basis deel uitmaakt. De module wordt gevolgd door docenten/begeleiders die al in de praktijk staan en die vooral meer handvatten willen om goed les te kunnen geven. Ze willen hun aanpak, die vaak gebaseerd is op trial and error, of beter gezegd trial and improve, onderbouwen en daarmee hun professionele basis versterken. Daarvoor gebruiken ze zowel de

theorie uit de module als de uitwisseling van hun praktijkervaringen met medecursisten.

Petra geeft in het gesprek aan dat het soms zoeken is welke elementen van de professionele basis ze dan vervlecht in de NT1-opleiding en op welke manier. Ze laat zich hierbij leiden door de behoeften en (voor)kennis van de groep. Ze zegt: *“Als mensen al in de praktijk werken, is de professionele basis er al. Een nadeel kan echter zijn dat mensen die lang werken met de doelgroep blijven hangen in wat ze ‘altijd doen’. Ze zien geen andere mogelijkheden meer.”* De theorie kan dan helpen om hun ervaringen te kaderen en te onderzoeken welke aannames of theorie er impliciet aan hun handelen ten grondslag liggen. Op die manier breiden zij hun professionele basis uit met vakinhoud en vakdidactiek en een theoretische verdieping, waardoor zij zicht krijgen op handelingsalternatieven. Deze kunnen zij meteen in de praktijk beproeven en vervolgens reflecteren ze op hun ervaringen.

De geïntegreerde manier werken heeft ook de voorkeur van Reint, werkzaam als docent/begeleider in de volwasseneneducatie. Hij is bang dat het werken aan de professionele basis in een apart opleidingsonderdeel gauw te theoretisch wordt. *“Je mist dan de vakinhoud.”* Hij ziet het koppelen van theorie aan nieuwe praktijkervaringen met de (nieuwe) doelgroep of met de (nieuwe) vakinhoud en -didactiek als een adequate manier voor de integratie van vakinhoud en professionele basis.

Los van elkaar

In de eerder genoemde opleiding is zoals gezegd een module Pro-

fessionele Basis ontwikkeld.⁹ Deze module kent een grote theoretische component, die handelt over het leren kennen van de achtergronden van de doelgroep en van de pedagogisch-didactische benaderingen passend bij deze doelgroep. Er is een uitgebreide lijst met achtergrondliteratuur opgenomen. Deze module kan ook apart aangeboden worden, dus zonder vervlechting in een vakinhoudelijke module. Anne-Lies, die de opleidingsmodule voor NT1 volgt, ziet goede mogelijkheden voor zo’n aparte module. Geïnteresseerden zouden deze bijvoorbeeld ook geheel of deels in de vorm van zelfstudie (online) kunnen doorwerken. Ze merkt daarbij op dat ze zelf vooral gelooft in een gecombineerde aanpak. *“De bijeenkomsten, verwerkingsopdrachten en gesprekken met collega-cursisten en mensen uit de praktijk vind ik ontzettend leerzaam en motiverend en zou ik niet willen missen.”*

Toch kan de module Professionele basis voor mensen die een volledige opleiding tot docent basisvaardigheden willen volgen, aan een behoefte voldoen. Het praktijkdeel van de professionele basis komt in dat geval vooral aan bod in de vakinhoudelijke onderdelen of modules.

Professionele basis: blijvend ontwikkelen

Veel opleiders, docenten en vrijwilligers in de volwasseneneducatie werken individueel. Zij leiden groepen docenten op, geven trainingen of cursussen aan vrijwilligers of begeleiden zelf de volwassen leerders.

Onderdeel van de professionele basis is het contact met collega’s. Daarbij gaat het om het leren van en met elkaar: het uitwisselen

van ervaringen, materialen en de meest effectieve aanpak. Er wordt ook gesproken over hoe bij te blijven: Welke ontwikkelingen zijn relevant voor het werk? Welke nieuwe inzichten komen er uit onderzoek? Welke beleidsmaatregelen beïnvloeden het werk? etc.

Petra merkt op dat de werkomgeving doorlopend in verandering is: *"Je kunt niet denken ik heb een opleiding gedaan en nu ben ik klaar. Nee, dan begint het pas."* De ervaringen onderweg zorgen dat je bijleert.

Het volgen van trainingen, cursussen of opleidingen en het bezoeken van studiedagen of conferenties dient vaak een dubbel doel. Het zorgt enerzijds voor inhoudelijke verdieping en reflectie. Zoals Reint aangeeft: *"Het zet je aan het denken: Waar sta ik in mijn professionele ontwikkeling? Wat wil ik nog leren?"* Anderzijds is het een mooie gelegenheid om andere collega's te ontmoeten en te netwerken.

Laura, eigenaar en directeur van bureau Alsare dat trainingen en advies aanbiedt, vindt het belangrijk om te werken met gekwalificeerde professionele docenten, die zij deels inhuurt. *"Per project huur ik docenten in. Elk project kan namelijk anders zijn en vraagt om een bepaalde expertise. Als ik alle docenten zelf in dienst zou nemen, dan zou dat kunnen betekenen dat ik voor dat project minder gekwalificeerde professionals voor die groepen moet zetten en dat lijkt mij niet goed."*

Zij vindt de doorlopende ontwikkeling van de docenten van groot belang.

"Dit betekent dat elke docent na observatie/beoordeling een coachingstraject aangereikt krijgt met daarin de mogelijkheid om een groot aantal trainingen/workshops te volgen. Een deel van de trainingen en workshops is verplicht (afhankelijk van de fase van coaching) en een deel is facultatief. De workshops worden soms grotendeels en soms volledig vergoed door ons. Meestal worden ook de uren vergoed als het gaat om verplichte workshops/trainingen."

Naast het volgen van bijeenkomsten blijven professionals ook up-to-date door diverse bronnen te raadplegen, bijvoorbeeld websites of nieuwsbrieven van organisaties die actief zijn in het gebied van de volwasseneneducatie. Genoemd zijn o.a. het ITTA, Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl en Trainersnet van de Stichting Lezen en Schrijven.

In toenemende mate eisen gemeenten, roc's en particuliere aanbieders van leertrajecten in de educatie dat trainers en aanbieders van opleidingen voor volwassen leerders beschikken over een diploma of certificaat. Het gaat dan vaak om certificaten specifiek voor het vakgebied en de doelgroep, bijvoorbeeld op het gebied van NT2, NT1 of digitale vaardigheden.

Dit is een goede ontwikkeling, maar in de praktijk ontstaan er soms ook problemen.

Zo wordt soms de theorie boven de praktijk gesteld: 'Eerst zoveel mogelijk opleidingen en certificaten halen en dan pas aan de slag'. In dat geval komt de verwevenheid van de praktijk met de theorie onder druk te staan, waardoor de kans op een evenwichtige ontwik-

keling van de professionele identiteit als 'reflective practitioner' kleiner wordt.

Hieraan tegengesteld is de opvatting dat je het in de praktijk wel leert. Hoewel sommigen betogen dat praktijkervaring belangrijker is dan 'hoeveel diploma's je hebt' is de kwaliteit van de praktijk niet overal even goed. De praktijk schiet soms tekort als het gaat om het verkrijgen van een goede professionele reflectie en het vermogen ook weer in nieuwe situaties te kunnen functioneren. Praktijk en theorie moeten juist hand in hand gaan.

Het duaal opleiden waarbij passende praktijkervaring, in de vorm van werk of een stageplek, een vereiste is om te kunnen beginnen, heeft wel de voorkeur maar kan ook voor ongewenste stagnatie zorgen zolang de specifieke doelgroepen nog lastig te vinden zijn. Ook is er nog een gebrek aan ervaren praktijkbegeleiders.

Petra geeft aan dat dat de mate waarin aanbieders/organisaties deskundigheidsbevordering organiseren en financieren zeer verschilt. Gemeenten zijn nog bezig met het ontwikkelen van beleid voor basisvaardigheden en aanbieders zijn huiverig om in scholing van docenten te investeren, zo lang niet duidelijk is of die docenten later daadwerkelijk ingezet kunnen worden.

Jammer, want voor zowel docenten in vaste dienst als zzp'ers is scholing in teamverband wenselijk en stimulerend. De basis voor professionalisering van docenten basisvaardigheden is gelegd met het Raamwerk docent basisvaardigheden en de Opleidingsmodules Docent Basisvaardigheden.

Tot slot

In het geheel van benodigde competenties is de professionele basis van een docent/begeleider in de volwasseneneducatie een belangrijke component. Het gaat immers om een specifieke doelgroep met zeer gevarieerde leervragen die een unieke onderwijsaanpak vergt. Veel docenten/begeleiders hebben hun basis gevormd op grond van eerdere opleiding en ervaring. Hun verhalen maken duidelijk dat reflectie op de praktijk hierbij heel belangrijk is.

Een professionele basis is nooit af. Iedere docent/begeleider die goed wil blijven functioneren in zijn werk, zal zich blijven ontwikkelen, zowel praktisch als theoretisch.

Een variatie aan mogelijkheden hiertoe is wenselijk en noodzakelijk in de vorm van opleiding, bijscholing en uitwisseling van ervaringen.

Het volgen van de Opleidingsmodules Docent Basisvaardigheden zou door de wisselwerking tussen theorie en praktijk goede resultaten op kunnen leveren.

Aanbevelingen

Het zou een goede ontwikkeling zijn als elke docent/begeleider in staat zou zijn de eigen opleidings- en ervaringsroute te (ver)volgen. We hopen dat zij er vooral zelf op aandringen dat hiervoor mogelijkheden komen. Ook aanbieders en organisaties zouden dit actief moeten stimuleren. Niet alleen door eisen te stellen, maar ook door scholing te faciliteren en te organiseren. De docent/begeleider kan dan in het kader van 'leven lang leren' zelf sturing geven aan rele-

vante bij- en nascholingsactiviteiten en een portfolio opbouwen dat aantoont dat er doorlopend gewerkt wordt aan een solide professionele basis. Dit zou de professionaliteit van het onderwijs aan volwassenen versterken.

Met dank aan de geïnterviewden: Laura van der Baan (Alsare), Inge van de Molengraft (Ster College), Petra Popma (ITTA), Anne-Lies Schrijvers (Oefenen.nl), Reint van der Vlis (zzp'er).

Ook dank aan de meelezers: Riet Thijssen (Educafriq) en Jet Wijdeveld (roc Nijmegen).

Noten

1. Den Hollander, I., De Hoo, M., Halewijn, E., Wildeboer, M., Jonker, V. en Wijers, M. (2016). Raamwerk docent basisvaardigheden. Retrieved from Den Bosch/Amsterdam: http://www.fisme.science.uu.nl/publicaties/literatuur/2016_raadwerk_docent_basisvaardigheden.pdf
2. Janssen-de Goede, M. (2020). De doelgroep in beeld. Werving van laaggeletterde Nederlandssprekende volwassenen en Bohnenn, E. Differentiëren: recht doen aan verschillen tussen deelnemers. Onder (eind)redactie van E. Bohnenn, I. den Hollander, R. Thijssen en B. Vaske. Den Haag: Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl. (<https://oefenen.nl/wp-content/uploads/2019/08/lesgeven-in-basisvaardigheden.pdf>)
3. Dit is vastgelegd in het overheidsbesluit Bekwaamheidseisen onderwijspersoneel uit 2017. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2017-148.html>
4. <http://docplayer.nl/2484355-Kenniskring-nt1-competentieprofiel-docent-volwasseneneducatie-nt1.html>.
5. In het raamwerk zijn (vak)didactische en agogische bouwstenen opgenomen in de 4 vakinhoudelijke gebieden.
6. De opleiding is ontwikkeld door het samenwerkingsverband van Freudenthal Instituut/ Universiteit Utrecht, Cinop/s-Hertogenbosch en ITTA UvA/Amsterdam, op initiatief van het Steunpunt Basisvaardigheden en is mogelijk gemaakt door financiering vanuit Tel Mee Met Taal. Het Raamwerk docent basisvaardigheden dat aan de basis ligt van deze opleiding is ook door dit consortium ontwikkeld. Zie: <https://www.fi.uu.nl/modulesbasisvaardigheden>
7. Jonker, V. en De Hoo, M. (2019). Grote verschillen bij cursisten én docenten. Digitale basisvaardigheden en de professionaliteit van de docent. Les. Tijdschrift voor NT2 en taal in het onderwijs, 37(211), 3. http://www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/2019_les_diva_jonker_hoo.pdf
8. <https://www.itta.uva.nl/trainingen/opleiding-docent-nt1-68>
9. Wijers, M. en Thijssen, R. (2018). Professionele basis. Module 1 van de opleidingsmodules docent basisvaardigheden. Ede: Steunpunt basisvaardigheden. <https://www.fi.uu.nl/modulesbasisvaardigheden>

Verder lezen

- Ericsson, K. A. (2006). The Influence of Experience and Deliberate Practice on the Development of Superior Expert Performance. In K. A. Ericsson, N. Charness, P. J. Feltovich and R. R. Hoffman (Eds.), The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance (pp. 683-704). Cambridge: Cambridge University Press.
- Korthagen, F. (1993). Het logboek als middel om reflectie door a.s. leraren te bevorderen. VELON Tijdschrift voor Lerarenopleiders, 15 (1), p. 27-34.
- Korthagen, F. A. J. and Vasalos, A. (2002). Niveaus in reflectie: naar maatwerk in begeleiding. VELON Tijdschrift voor Lerarenopleiders, 23(1), 29-30. https://www.fi.uu.nl/publicaties/literatuur/2002_korthagen_vasalos_velon.pdf
- Schön, D. (1983). The Reflective Practitioner. How professionals think in action. London: Temple Smith.

COLOFON

De artikelenserie *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren* is een initiatief van Ella Bohnenn, Ina den Hollander en Ben Vaske.

Dit artikel is mogelijk gemaakt door bijdragen van Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS en Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl.

Projectgroep

Ben Vaske, Ella Bohnenn en Ina den Hollander

Auteur

Monica Wijers en Vincent Jonker

Eindredactie

Riet Thijssen

Vormgeving

Mevrouw van Mulken

Te citeren als

Monica Wijers en Vincent Jonker, *De professionele basis*. Onderdeel van artikelenserie *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*. Onder (eind)redactie van E. Bohnenn, I. Den Hollander, R. Thijssen en B. Vaske. Den Haag: Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl, 2020.

Door het downloaden van dit artikel gaat u akkoord met de licentievoorwaarden zoals vermeld in de Disclaimer op www.oefenen.nl.

© 2020 Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl/Monica Wijers en Vincent Jonker

Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl

Koninginnegracht 15

2514 AB DEN HAAG

070 762 2 762

info@oefenen.nl

